

Slutrapport

Organisering av vandringsleder

Projektperiod: 1 maj till 31 december 2023 (del 2)

Projektledare: Andreas Edholm, Jämtland Härjedalen Turism

Dit ska vi!

Foto: Andreas Edholm

Projektet "Organisering av vandringsleder" genomfördes av Jämtland Härjedalen Turism med stöd från Naturvårdsverket.

Innehållsförteckning

<i>Sammanfattning</i>	2
<i>Inledning</i>	3
Bakgrund.....	3
Syfte	3
Mål och måluppfyllelse	4
Arbetsätt	5
Målgrupp	5
<i>Workshopar i kommunerna</i>	6
<i>Nationella ramverket</i>	8
<i>Organisering</i>	11
Nationell.....	11
Regional	11
Lokal	12
<i>Slutsatser</i>	14
Lokal och regional organisering.....	14
Nationell organisering och samverkan.....	14
Utveckling av det nationella ramverket.....	14
Långsiktig finansiering	15
Gemensamma slutsatser	15
<i>Efter projektslut</i>	16

Bilagor:

1. "Jämtlands-checklista" för kvalitetssäkring.
2. Inventering med kostnadsberäkning för årligt underhåll.
3. Naturvårdsverkets analys av underhållsbehov på de statliga lederna.
4. Huvudpresentation vid workshopar i kommunerna.

Sammanfattning

Jämtland Härjedalen Turism (JHT) har under maj till december 2023 genomfört delprojekt 2 i ”Organisering av vandringsleder” som finansierats av Naturvårdsverket. Huvuduppdraget handlar om att implementera det nationella ramverket samt att stärka lokal och regional samverkan och organisation för vandringslederna där inte staten är huvudman i Jämtland Härjedalen. Samverkan har även skett med de två andra projekten i länet och med andra projekt i andra regioner som beviljats medel från Naturvårdsverket.

I det första delprojektet som avslutades i februari 2023 genomfördes en inventering och en övergripande kvalitetskontroll av vandringslederna (265 mil) samt kartläggning av ansvarig organisation, markägaravtal m.m. Förutsättningarna är väldigt olika i länet och det är alltifrån små byföreningar med minimala resurser till starka och mer affärsdrivande destinationsbolag som sköter lederna. Delprojekt 2 har genomförts i dialog med olika ledaktörer och markägare, kvalitetskontroll ute på lederna samt workshops i kommunerna i samverkan med de två andra projekten i länet.

Utifrån erfarenheter under projektarbetet har vi kunnat konstatera att det finns ett stort behov av att förändra synen på lederna. De behöver betraktas som en naturlig del av den totala infrastrukturen i samhället. Underhållsbehovet är stort och för att vi ska uppnå de kvalitetskriterier som Nationella ramverket sätter upp krävs en stärkt samverkan lokalt och regionalt som bygger på en hållbar grundfinansiering av underhåll och skötsel på lång sikt. Vandringslederna har stor betydelse för folkhälsa, inflyttning och besöksnäring.

Det Nationella ramverket behöver vidareutvecklas och anpassas mer utifrån regionala förutsättningar. Ramverket behöver trättas ner till enkla och konkreta verktyg för att bli praktiskt användbart. En anpassad checklista för kvalitetssäkring utifrån våra regionala förutsättningar har tagits fram och testats under projektperioden.

JHT har sökt fortsatt medel från Naturvårdsverkets nya utlysning för att kunna fortsätta arbetet med att formalisera regional samverkan och etablera en samordnande organisation för vandringslederna i länet. JHT är då också beredda att fungera som regional part i den nationella samverkansmodell som håller på att etableras samt att stödja det lokala arbetet inom länets åtta kommuner.

Inledning

Bakgrund

Jämtland Härjedalen Turism ekonomisk förening (JHT) bildades 1995 och är en samverkansplattform för utveckling av besöksnäringen i Jämtland Härjedalen. JHT företräder besöksnäringen i regionen i nationella och internationella sammanhang och samverkar med näringens aktörer.

Destinationsorganisationerna och de åtta kommunerna i Jämtland Härjedalen är huvudägare av JHT. Dessa kommer också att utgöra de huvudsakliga samverkande organisationerna i projektet tillsammans med de olika mindre aktörer som ansvarar för lederna.

En stor del av det turistiska utbudet sommartid är förenat med vandringslederna. Intresset för vandring ökar bland våra gäster. Det är också något som är viktigt för befolkningen och ett prioriteringsområde som är uttalat i den regionala utvecklingsstrategin, "upplevelser".

Kvaliteten på lederna varierar, så den övergripande kvalitetsnivån på lederna behöver säkerställas genom bättre regional samverkan och stöd till det lokala arbetet och samarbetet. Det är viktigt att alla typer av leder som vi tillhandahåller för befolkning och besökare håller tillräckligt hög kvalitet och att vi har tydlig och bra information (både digitalt och fysiskt) till den som nyttjar leden.

Utifrån arbetet i det inledande projektet identifierades ca 45 ledaktörer som hanterar ca 265 mil vandringsleder i Jämtland Härjedalen där inte staten är huvudman. Det är olika förutsättningar för varje område/led och det är i flera fall ideella aktörer som ansvarar för leden. Pilgrimslederna utgör ca 85 mil och där har pastorat och några berörda kommuner tagit ett separat ansvar.

Idag finns det inte någon organiserad regional samordning i Jämtland Härjedalen för de vandringsleder där staten inte är huvudman. Enskilda organisationer/kommuner/destinationer har i vissa områden en lokal samordning.

I den första delen av projektet, som genomfördes under september 2022 till 15 februari 2023, handlade mycket om att identifiera de olika lederna och ledaktörerna och börja informera om det Nationella ramverket. I den andra delen, som beviljades med beslut den 24 februari 2023, så fortsatte projektarbetet fullt ut från den 1 maj då projektledaren kunde tillgängliggöras. I denna projektperiod har arbetet fortsatt med dialog om Ramverket och hur vi ska stärka och etablera lokal och regional organisering.

Syfte

Syftet med projektet är att:

- färdigställa påbörjad kartläggning och inventering av befintliga vandringsleder på privat mark i länet.
- undersöka behovet av fler/färre leder.
- beräkna årligt underhållsbehov.
- Att etablera en organiserad samverkan på regional nivå när det gäller de vandringsleder som inte har staten som huvudman i Jämtland Härjedalen. Detta för att skapa bättre förutsättningar för lokal samverkan och organisering kring lederna samt att tydliggöra våra olika roller.
- samordna en kvalitetssäkring av vandringslederna utifrån Nationella ramverket.
- förbättra förutsättningarna för en stärkt folkhälsa genom tillgängliga leder för friluftsliv, förbättrad samhällsekonomi genom kvalitetssäkrade leder med inriktning på hållbar landsbygdsutveckling.

Mål och måluppfyllelse

Projektets övergripande mål är att undersöka på vilket sätt lokal och regional organisering kan stärkas samt sprida kunskap om det Nationella ramverket.

JHT kan fungera som regional samordnare av lederna i Jämtland Härjedalen med anledning av att JHT ägs av destinationerna och de åtta kommunerna i länet. Detta har undersökts och diskuterats under projektperioden samt att styrelsen för JHT har tagit beslut om fortsatt ansökan och att man är beredd att fungera som regional samordnare av vandringsleder där inte staten är huvudman.

En gemensam vision, mål och strategi för hela länet behövs när det gäller detta för att också kunna stärka det lokala arbetet.

Projektet ska bidra till att en organiserad samverkan initieras regionalt och lokalt kring vandringslederna i Jämtland Härjedalen där inte staten är huvudman. JHT tillsammans med de destinationer/kommuner/områden som är delaktiga ska skapa en organiserad och långsiktig samordning/utveckling av vandringslederna i länet där inte staten är huvudman. Första steget är nu tagna kring detta, men det är en process som tar tid.

Det nationella ramverket för vandringsleder ska vara förankrat och implementerat vid projektets slut. Måluppfyllelse: Med anledning av att det är olika förutsättningar i länet och att lederna sköts av olika typer av aktörer så tar det tid att implementera ramverket. De huvudsakliga ledaktörerna känner i alla fall till ramverket nu, men då det inte helt är anpassat utifrån våra förutsättningar och förhållanden i länet så är det svårt att följa det fullt ut, men kan dock ses som en ledstjärna. Vi behöver arbeta vidare med en regional tolkning/anpassning av Ramverket och förankra det mer för att det ska komma till praktisk användning av de olika ledaktörerna.

Planerade aktiviteter och måluppfyllelse:

- 1) Färdigställa påbörjad kartläggning och inventering av befintliga vandringsleder på mark där inte staten är huvudman. I kartläggningen ska även framgå vem som har de olika rollerna när det gäller t.ex. ledsamordnare, ledansvarig och ledförvaltare samt om det finns avtal med markägare. Måluppfyllelse? De huvudsakliga lederna är inräknade. I de fall där det finns någon som har en tydligare roll kring leden så innehar ofta den alla tre rollerna som beskrivs i Ramverket. I de flesta fall finns endast muntliga avtal med markägarna och i ett fåtal fall finns det skriftliga avtal.
- 2) Färdigställa nulägesanalys med antal leder, längd på lederna och kvalitetsnivå samt årligt underhållsbehov. Måluppfyllelse? Ja.
- 3) Information och förankring av projektet genom workshops i de olika delområdena. Måluppfyllelse? Ja, förutom i Bergs kommun där Åres projekt täcker upp det.
- 4) Information och förankring av Nationella ramverket för vandringsleder. Måluppfyllelse? Ja, men det arbetet behöver fortsätta.
- 5) Etablera referensgrupp och tänkt organisation regionalt för fortsatt arbete efter projektet i de olika delområdena samt att bistå med stöd för lokal organisering. Måluppfyllelse? Behöver diskuteras och förankras mer och sedan sanktioneras av respektive kommun, destinationsbolag och andra lokala och regionala aktörer.
- 6) Fortsatt erfarenhetsutbyte med andra projekt och aktörer inom och utanför regionen. Måluppfyllelse? Ja, projektledaren har ingått i referensgruppen för Romboleden, deltagit på Naturvårdsverkets möten med lednätverket i Sverige samt haft löpande kontakt med de två andra projekten i länet och några andra projekt utanför länet.

Arbetsätt

Utgångspunkten i arbetet har varit att sätta sig in i det Nationella ramverket och tolka det utifrån våra regionala behov och förutsättningar för att också kunna hjälpa ledaktörerna att få förståelse för det och kunna använda det.

Utifrån den inventering som genomfördes i första delen så identifierades de huvudsakliga ledaktörerna där inte staten är huvudman. Genom fortsatt dialog med dessa och framför allt vid de workshoppar som genomförts i samverkan med de två andra projekten i länet så har vi fått fram ett underlag som vi kan arbeta vidare med för att etablera en förbättrad lokal och regional organisering utifrån riktlinjerna i det Nationella ramverket.

Projektledaren har varit delaktiga i referensgruppen för Romboleden, deltagit på Naturvårdsverkets möten/konferenser samt haft kontakt och utbyte med andra regioner. Erfarenhetsutbyte över regiongränser har även skett med bl.a. Region Västernorrland, Dalarna och Västkuststiftelsen. Dessutom är JHTs vd ordförande i Regionala Nätverket för Besöksnäring och Turism som utgör en viktig del i den nationella samverkansmodellen.

En dag i veckan under juni-september har ägnats åt att vara ute och besöka ledansvariga och kvalitetssäkra lederna utifrån "jämtlands-checklistan" som tagits fram (se bilaga 1). Vid dessa "utedagar" har även kontakter med ledansvariga, markägare och vandrare/användare av leden gett värdefull information.

Målgrupp

Ledaktörer och beslutsfattande personer i kommuner inklusive lokala politiker.

Workshopar i kommunerna

En viktig del för att sprida kunskap om Ramverket och undersöka möjligheterna för organisering lokalt och regionalt har varit genom workshopar i länets kommuner. Dessa har skett i samverkan mellan de andra två projekten (Åre/Berg/Härjedalens kommuner och Sydöstra Jämtlands Pastorat) i Jämtland Härjedalen. Målet var att samla beslutsfattande personer inom kommunerna tillsammans med de som jobbar med lederna och diskutera ledutveckling, organisering och framtida finansiering. Se huvudpresentation i bilaga 4.

Inbjudan med program till workshoparna i kommunerna.

En sammanfattning av svaren utifrån de fyra frågeställningar som avslutade workshoparna:

1. Vilket värde har vandringslederna i kommunen?

- Högt värde för såväl valet att bo i kommunen, folkhälsan och besöksnäringen.
- Bidrar till näringslivet och möjligheten till försörjning.
- Socialt värde, botar ensamhet. Stolthet.
- Genererar nya idéer och innovationsförmågan växer.
- Utbildningsvärde – natur- och kulturkunskap för elever.
- "Nya typer" av markägare – behov av kunskap.
- Värdet av lederna värdesätts inte tillräckligt mycket.

2. Vilka aktörer behövs för att det ska finnas en fungerande led?

- Många aktörer måste till för att en led ska fungera, i vårt område är inte rollbeskrivningen från ramverket givna. En aktör kan ha många roller.
- Föreningar (idrott, hembygds mm), skolor, näringsliv, kyrkan, enskilda intressenter, markägare, destinationsorganisationer, m.fl.
- Förståelse för varandras perspektiv är nödvändigt för långsiktigheten.

3. Hur ska en fungerande led finansieras?

- Långsiktig basfinansiering för underhåll, i stället för projektberoende måste till.
- Kommunerna behöver gå in med grundfinansiering sett ur flera perspektiv, folkhälsa, inflyttning och besöksnäring samt annan näring, tex ICA.
- "Många bäckar små" kommer att ge helheten. Andra möjligheter nämns, ledavgifter, turistskatt, sponsring (t.ex. från kommersiella turistföretag som använder lederna) projektmedel.
- Pengarna måste ner i backen!
- Vi behöver inte fler leder utan mer resurser till årligt underhåll och skötsel.
- Lederna behöver ses som en naturlig del av infrastrukturen.
- När klassas stigen som en led och när klassas leden som en anläggning?

4. Hur organiserar vi oss inför framtiden (lokalt och regionalt)?

- JHT, Regionen och Länsstyrelsen har nämnts som regional part för att samordna "kommunerna".
- JHT lyfts som den mest tänkbara organisationen som kan ta den rollen.
- Kommunerna har nämnts som samordnare av ledförvaltarna.
- Olika förutsättningar inom kommunerna och mellan kommunerna i länet.
- Våra vandringsleder nyttjas till många ändamål både på sommar och vinter, vilket både kan vara en fördel och en nackdel när det gäller organisering och kvalitetssäkring.

Workshoparna var uppskattade och gav ett värdefullt underlag för det fortsatta arbetet.

Nationella ramverket

Vid kontakt med de olika aktörerna som jobbar med vandringslederna i länet så har vi informerat om det Nationella Ramverket. Vid workshoparna har vi gett en utförligare introduktion och uppmanat till att gå in och läsa, lära och reflektera över innehållet.

Jämtland Härjedalens reflektioner, tolkning och verktygslåda

Utifrån den kartläggning av ca 265 mil vandringsled på privat mark som tidigare genomförts inom projektet, så har ett urval av lederna kvalitetskontrollerats under sommaren. Med utgångspunkt från Nationella Ramverkets kvalitetskriterier så har vi tagit fram en mall för kvalitetskontroll som är mer anpassad utifrån våra förhållanden och förutsättningar i Jämtland Härjedalen. När mallen är utvärderad så kommer ledaktörer i länet att kunna använda den för att säkerställa kvaliteten på lederna i enlighet med ramverkets riktlinjer. För att vi ska få en kvalitetshöjning av lederna krävs att vi har enkla och användarvänliga verktyg. Vi har testat processverktyget som tagits fram och det behöver vidareutvecklas och göras enklare och användarvänliga för att göra verklig nytta.

Vandringslederna i Jämtland Härjedalen används vanligen året runt. Sommartid för vandring, cykling, ridning och löpning och vintertid till skidåkning och snöskoteråkning. Skogsbruket har även nytta av att de underhålls och sköts. Det kan vara både fördelar och nackdelar med att lederna nyttjas för olika intressen och aktiviteter.

Eftersom en stor del av ledunderhållet sköts med små resurser på ideell basis så vill vi försöka stimulera den kraften. Leden i det område som har sämre förutsättningar är lika viktig för folkhälsa, befolkning/inflyttning av även turism (i mindre skala) som i de områden som har bättre förutsättningar. Det måste vara enkelt och uppmuntrande att använda sig av Ramverket för att det ska bli praktiskt användbart.

Det Nationella ramverket behöver utvecklas vidare. Vi upplever att den idag har sin utgångspunkt utifrån förutsättningar som hänför sig mer till södra Sverige. Vi behöver anpassa ramverket mer regionalt för att den ska bli praktiskt användbar i Jämtland Härjedalen.

Ramverket behöver inte bli bredare, utan snarare smalare och tydligare. Vi behöver inte fler exempel i verktygslådan, snarare färre för att det ska bli mer användarvänligt för den som är ledansvarig. Önskvärt om det finns en gemensam grund som kan fungera som en kvalitetsstandard över hela Sverige och sedan kan det finnas utrymme för eventuella regionala skillnader.

En hållbar finansiering på lång sikt krävs för det fortsatta arbetet.

Kvalitetssäkring av vandringsleder i Jämtland Härjedalen
2013-06-28

Attalen utgår från det Nationella rekvisiterats underlag för kvalitetssäkring av vandringsleder. Kriterierna speglar en målbild. Det innebär att alla leder måste sträva efter att uppfylla alla kriterier utom sådana som är utvärderade som en ledning och ambitionen är att förändra utseendet på vandringslederna. Målen kan ses som en nulägesbeskrivning och självkontroll som man kan följa upp med några års mellanrum.

Ledfakta

Lednamn: _____
 Ledansvarig/Ledansvarig/Ledförvaltare: _____
 Längd (km): _____
 Svårighetsgrad (grön/bild/röd): _____
 Vandringstid, ej räst (0,5 h): _____
 Höjdhöjnad (uppliner): _____
 GPS-koordinater vid startplats: _____

Ledtyp

Vandring
 Löpning
 Cykling
 Ridning
 Pilgrimled
 Används även vintertid för snöskoter och skidåkning

Markförhållanden %

Grusväg/Skogsstig _____
 Myr _____
 Smal stig _____
 Bred stig _____
 Asfalt _____
 Grus/Flis _____

Framkomlighet

Vindfällan
 Sly
 Stenigt
 Oländig terräng
 Blött
 Kuperat

Upplevelse

Landskapet
 Naturvärden
 Kulturvärden
 Fjäll
 Skog
 Äng

1

Checklista för kvalitetssäkring i Jämtland Härjedalen (se bilaga 1).

Årligt underhållsbehov

Vi har många fina leder med hög kvalitet i länet, men det finns också en del brister och ett stort underhållsbehov, vilket kräver mer resurser och starkare och tydligare organisering. Det gäller både i områden där det finns en tydlig organisation som ansvarar för leden och i områden som inte har någon som är uttalat ledansvarig. De populäraste lederna kräver mer underhåll för att minimera markslitage medan mindre populära leder behöver röjas från sly.

Inventeringen har identifierat ca 265 mil leder fördelat på länets åtta kommuner. Pilgrimslederna i länet utgör ca 85 mil. Det finns olika uppgifter på vad det kostar att underhålla en led. Det beror naturligtvis på ledens skick och hur naturen ser ut. Kostnaderna blir högre om det är t.ex. oländig terräng, myrmark och bäckar. Större investeringar som vindskydd och broar genererar en högre kostnad men det är investeringar över en längre tidsperiod.

Kalkylerade kostnader för att underhålla en led varierar från 1 kr/meter upp till 9,50 kr/meter utifrån de beräkningar som har gjorts i projektutlysningar från Tillväxtverket. Enligt Naturvårdsverkets egen "Nulägesbeskrivning av det statliga ledsystemet i fjällen" från 2014 (bilaga 3) så har man beräknat att det årliga underhållsbehovet är 25-30 Mkr för 550 mil led vilket då blir 4,54 kr-5,45 kr/meter. Underhållsunderskottet 2014 var enligt rapporten mellan 97 Mkr och 117 Mkr för att ledsystemet skulle vara i ett lägsta acceptabelt skick. Dessutom så var det årliga bidraget endast 15 Mkr per år och behovet uppgick till 25-30 Mkr. Våra leder där staten inte är huvudman har sannolikt minst lika stort behov av årligt underhåll som de statliga. Se bilaga 2.

Om vi räknar lågt och med en underhållskostnad på 4 kr/meter så blir det 10,6 Mkr/år för vandringslederna där staten inte är huvudman i Jämtland Härjedalen. Att anlägga en spång kostar ca 250-500 kr/metern, flis ca 100 kr/metern och ett vindskydd kan kosta ca 700 000 kr. Då är det inte inräknat någon kostnad för övrig administration som t.ex. inventering och projektledning. En artikel som beskriver utmaningarna kring detta finns på <https://jht.se/vem-ska-betala-for-vara-vandringsleder/>

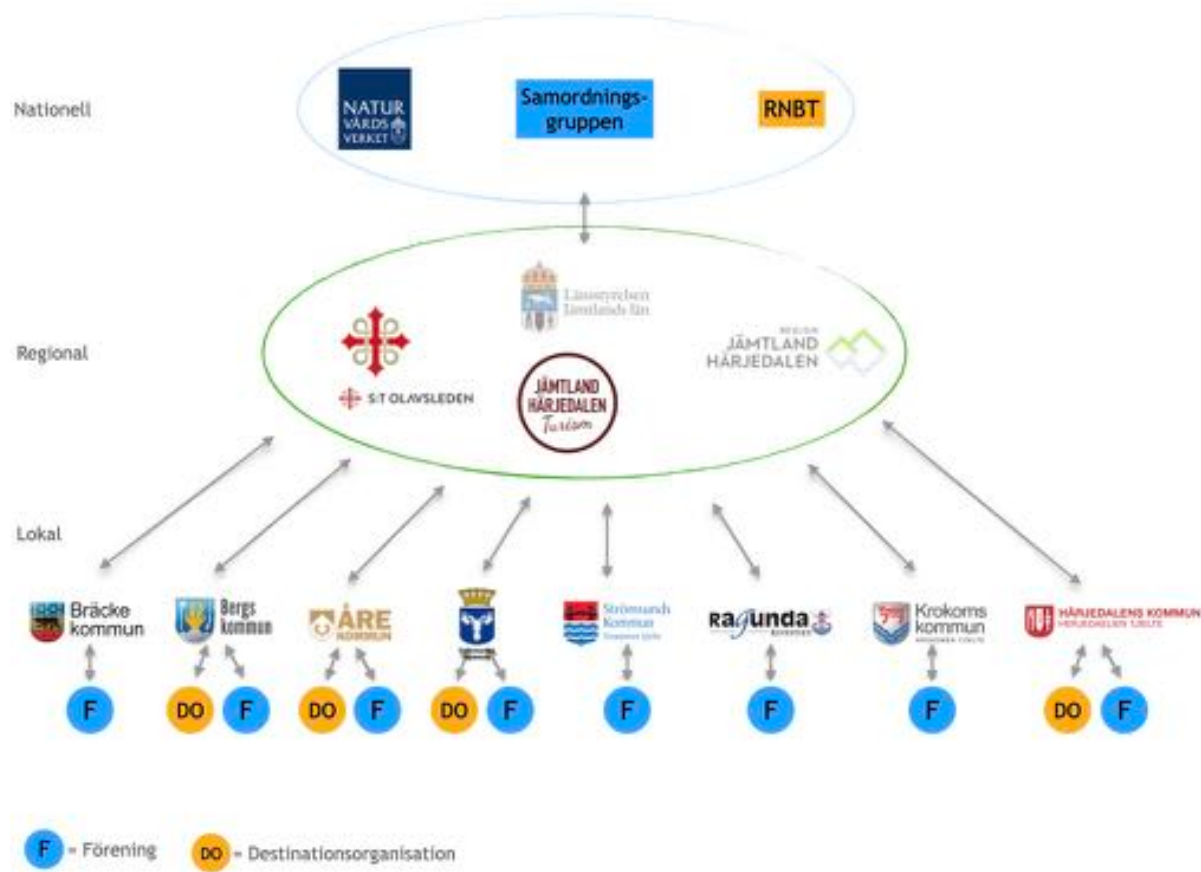

Vandring runt Åreskutan. Far och son.

Foto: Andreas Edholm

Organisering

I det här avsnittet beskrivs nuläge samt kunskap och erfarenheter som framkommit under arbetet med att diskutera lokal och regional organisering med olika aktörer som på ett eller annat sätt är involverade i vandringsledningarna. Förutsättningarna för organisering är väldigt olika nationellt, regionalt och lokalt.

Befintliga organisationer som på olika sätt arbetar med vandringsleder i Jämtland Härjedalen.

Nationell

Arbetet med att bygga upp en samverkansmodell nationellt pågår. En stark nationell organisation som bygger på regional och lokal organisering skulle kunna skapa en större samlad kraft för att lyfta vandringsledningarnas betydelse och på så sätt också skapa bättre resurser och mandat för att utveckla och förbättra ledsystemet i Sverige. Jämtland Härjedalen behöver vara delaktiga i den nationella samverkansmodellen.

Regional

I andra län så är Länsstyrelsen (friluftsansvar) och Region (folkhälsoansvar) i vissa fall mer involverade i det regionala arbetet med vandringsledningarna där inte staten är huvudman. I några fall är de också ansvariga för arbetet med lederna på ett helt annat sätt än i nuvarande situation i Jämtland Härjedalen.

JHT är föreslagen som regional samordnare och har också tagit ett styrelsebeslut på att lämna in en

ny ansökan för att under 2024 kunna etablera rollen som regional samordnare mer formellt.

Vid dialog med Region Jämtland Härjedalens chef för friskvårdsenheten och utvecklingsstrategen så har det framkommit att de är positiva till JHTs ambitioner att ta ett utökat ansvar för den regionala samordningen av vandringslederna. De vill vara delaktiga och involverade i det fortsatta arbetet och är beredda att bidra med tid och resurser.

Vid dialog med enhetschef, vice enhetschef, naturförvaltningschef och friluftssamordnare på Länsstyrelsen Jämtland framkom det också att de är positiva till att JHT tar på sig ett samordningsansvar kring vandringslederna där staten inte är huvudman i länet. De vill vara delaktiga i det fortsatta arbetet med kompetens och delaktighet.

Vi behöver förstå varandras roller vid det fortsatta arbetet med samverka kring vandringslederna i regionen och tydliggöra vem som tar huvudansvar för respektive fråga.

Lokal

I Jämtlands läns åtta kommuner så finns det destinationsorganisationer i fem och där fyra av dessa har tagit ett övergripande ansvar för vandringslederna. I övriga kommuner är det mer ideella föreningar som driver ledskötsel och underhåll med viss stöttning av kommunen samt i vissa fall även genom projektmedel. Alla åtta kommuner behöver dock ta mer lokalt ansvar för detta, vilket också skulle underlättas om vi har en bättre samordning i hela länet.

En vuxens ryggsäck kan vara rolig att testa för ett barn. I alla fall en kort stund.

Foto: Andreas Edholm

Informationsspridning

Naturligtvis spelar det roll att JHT har ett starkt nätverk och ett gott förhållande med sina medlemmar. Utan destinationsföreträdares, kommunala tjänstepersoners och organisationers medverkan till att sprida information om möjligheterna via projektet hade inte lika många intressenter nåtts.

Projektinsatserna och löpande resultat har systematiskt renderat artiklar på jht.se och dessa har spridits via både JHT nyhetsbrev och JHT:s LinkedIn-kanal. Artiklarna är sökbara via Google med särskild vikt nedlagd på att vara så "Google-vänliga" som möjligt (SEO-anpassade) för att hittas av en bred målgrupp: regionens turismaktörer, beslutsfattare, tjänstemän, media och studenter med intresse för turism.

Projekt slutsatser har kommunicerats via JHTs ordinarie verksamhet och aktiviteter. Projektets finansiering har synliggjorts i tal och skrift, via logotyper på presentationer, informationsmaterial, nyhetsbrev och på jht.se. En slutrapport finns vid projektslut tillgänglig via Jht.se under den särskilda fliken för projektinformation samt så förmedlas den i populärformat via JHT nyhetsbrev och LinkedIn samt kommuniceras till media.

I tillägg har information gått ut via mail och telefon. Projektledaren känner att projektet via detta fått uppskattning hos målgruppen och att insatserna även gjort avtryck utanför regionen.

- JHT nyhetsbrev har skickats ut till ca 1 000 prenumeranter var tredje vecka under hela projektperioden.
- 14 artiklar har publicerats under projektperioden på <https://jht.se/category/aktuella-projekt/organisering-av-vandringsleder/>
- 7 workshopar i kommunerna i samverkan med de andra två projekten i länet.
- Intervju i Besöksliv. <https://www.besoksliv.se/nyheter/vandringslederna-maste-ses-som-en-del-av-infrastrukturen/svt>
- JHT har initierat och drivit debatten regionalt och nationellt om att det behövs en högre prioritering av underhåll och skötsel av vandringslederna. Det har även lyfts fram genom JHTs vd i Regionala Nätverket för Besöksnäring och Turism. Lederna måste ses som en del av infrastrukturen och värderas mer som en anläggning som också behöver finansiering för årligt underhåll.

Slutsatser

Det finns ett stort behov av att förändra synen på vandringslederna. De behöver betraktas som en naturlig del av den totala infrastrukturen i samhället. Underhållsbehovet är stort och för att vi ska uppnå de kvalitetskriterier som Nationella ramverket sätter upp krävs en stärkt samverkan lokalt och regionalt som bygger på en hållbar grundfinansiering av underhåll och skötsel på lång sikt. Vandringslederna har stor betydelse för folkhälsa, inflyttning och besöksnäring.

Det är olika förutsättningar inom olika områden i länet och vi behöver ha en gemensam strategisk plan regionalt för att kunna stötta och hjälpa varandra lokalt. Jämtland Härjedalen måste i nästa fas formalisera en regional samordnare för detta som bygger på befintlig struktur lokalt med kommuner, destinationsorganisationer och föreningar som är ledansvariga.

Lokal och regional organisering

I några av länets kommuner finns det destinationsorganisationer som tar ansvar för vandringslederna men i andra områden sköts lederna i huvudsak av ideella insatser med små resurser. De områden som inte har en drivande destinationsorganisation behöver mer stöd från en regional organisation och/eller sin kommun. Det är alltså olika förutsättningar inom länets åtta kommuner.

JHT är föreslagen som regional samordnare för vandringsleder där inte staten är huvudman. Med en uppbackning av JHTs medlemmar (kommunerna, destinationerna) och andra finansiärer såsom t.ex. Region Jämtland Härjedalen och Länsstyrelsen är det möjligt att JHT har den rollen på lång sikt.

Nationell organisering och samverkan

Den nationella organiseringen börjar ta form med den nyligen lanserade samverkansmodellen. Den bygger dock på att det finns en fungerande organisering både regionalt och lokalt i hela landet samt en hållbar finansiering för det fortsatta arbetet bortom nuvarande satsning.

Jämtland Härjedalen Turism har kapaciteten att vara den organisation som representerar länet i det fortsatta nationella samarbetet för att vi ägs av kommunerna och destinationerna.

Utveckling av det Nationella ramverket

Som tidigare nämnts så behöver det Nationella ramverket vidareutvecklas och göras mer praktiskt användbart för att fungera som en ledstjärna för organisering och kvalitetssäkring av vandringslederna. Ramverket behöver anpassas mer utifrån regionala och lokala förutsättningar.

Användarvänligheten är viktig för olika aktörer på alla nivåer. Det får inte heller vara alltför högt ställda kvalitetskrav så att man inte mäktar med att leva upp till dem.

Långsiktig finansiering

En viktig förutsättning för att lyckas med en stärkt organiseringen och en förbättrad kvalitetssäkring handlar om långsiktig finansiering av underhåll och skötsel och då speciellt i de områden där det inte finns någon befintlig organisation med egna ekonomiska förutsättningar. En tydligare regional samordning och organisering som stödjer lokal organisering i samverkan med respektive kommun kan förhoppningsvis bidra till förbättrad finansiering och högre kvalitet på våra leder. Målet med det här projektet har varit att just komma fram till hur vi ska stärka organiseringen regionalt och lokalt och skapa en gemensam vision och kvalitetsmål för lederna på privat mark i Jämtland Härjedalen.

Artikeln <https://jht.se/vem-ska-betala-for-vara-vandringsleder/> innehåller grundläggande frågeställningar kring hur finansieringsfrågan för underhåll och skötsel ska lösas på lång sikt.

Synsättet på leden måste förändras. Stigar finns överallt och då kan man hänföra dessa till allemansrätten, men när någon har märkt upp stigen och lagt ned tid och pengar på den så måste den betraktas som en led som också är förenat med en kostnad för ledaktören och således också för användaren. Leden måste klassas mer som en anläggning för friluftsliv som också är förenat med årliga underhållskostnader.

Många leder är idag beroende av ideella insatser och för att stimulera och uppmuntra det arbetet behöver det också värdesättas mer av samhället i stort.

Om det infördes en allmän ledavgift (liknande statliga jaktkortet) som gäller för både vandringsleder på statlig och privat mark så skulle det kunna generera pengar till en fond som skulle kunna fördelas ut av kommunerna till olika ledaktörer. Aktörer som nyttjar lederna för kommersiell verksamhet behöver ta sin del av finansieringen och slutligen är det brukaren av leden som måste värdesätta leden tillräckligt mycket för att också bidra ekonomiskt till underhåll.

Den regionala samordningen behöver i sin tur huvudsakligen finansieras genom det offentliga (kommuner, Länsstyrelsen, Region) och besöksnäringen som använder lederna i kommersiellt syfte. En stabil och långsiktig grundfinansiering av lederna skulle minska behovet av olika projektmedel.

Gemensamma slutsatser

De tre projekt i länet som samverkat under projektperioden har kommit fram till följande gemensamma slutsatser;

1. Det regionala samarbetet måste stärkas och vidareutvecklas och rollerna lokalt och regionalt behöver förtydligas.
2. Ramverket måste vidareutvecklas, anpassas till regionala förutsättningar samt bli mer praktiskt användbart.
3. Den långsiktiga finansieringen av skötsel och underhåll måste säkerställas.
4. Det tar tid att förändra synsättet på lederna och bygga upp stärkt lokal och regional organisering.
5. Lederna måste betraktas som en anläggning för folkhälsa och turism och vara en naturlig del av infrastrukturen.

Liknande slutsatser har vi även erhållit vid utbyte med andra projekt utanför regionen.

Efter projektslut

När projektet är avslutat den 31 december 2023 har vi lämnat in en ny ansökan, sedan får vi avvakta beslut om fortsatt stöd till (troligen) mitten av februari 2024 för att kunna återuppta det påbörjade arbetet.

Det är ovisst och svårt att jobba långsiktigt med de korta projektperioder som varit fallet inom den här satsningen som Naturvårdsverket tillhandahåller. Det här är en process som tar tid och den måste byggas underifrån. Det handlar mycket om att skapa förtroende och förståelse för varandra för att vi ska kunna formalisera en bättre samverkan lokalt och regionalt. Det i sin tur skapar förutsättningar för att höja standarden på våra vandringsleder utifrån Nationella ramverket. Sedan handlar allt i grunden om att förändra ett synsätt för att få till en långsiktig och hållbar finansiering av vandringslederna.

Det övergripande målet är att vi under 2024 ska ha förankrat det fortsatta arbetet med regional och lokal organisering tillräckligt väl för att inte vara direkt beroende av fortsatt stöd från Naturvårdsverket från 2025.

På JHTs styrelsemöte den 11 december 2023 togs beslut om att ansöka om fortsatt medel från Naturvårdsverket för att etablera rollen som regional samordnare för vandringslederna i länet, vilket är ett beslut som också är ett resultat av projektet.

Barn vid fjällbäck.

Foto: Andreas Edholm